

A TUDATON TÚLIRÓL

András Sándor (1934–2024)

■ Vannak olyan találkozások, amelyek meghatározóak lesznek – további találkozások, további jelek, jelzések által. András Sándorral 1999-ben, a hévízi Csokonai Társaság eseményén találkoztam először, futólag. Akkor éppen *Emberpassió* című gyűjteményes verseskötetéért vehetett át Csokonai-díjat. Aztán 2005–2006 táján találkoztunk többször is, és a *Gyilkosság Alaszkában* című, 2006-os regényének megjelenése kapcsán kezdtünk újabb és újabb beszélgetésekbe. Azt a regényt alaszakai indiánok, különös, képzelt lények és állatok népesítik be, és Sherlock Holmesnak kell benne kinyomoznia egy egyszerre kulturális, mitikus és köznapi bűntényt. A regényben azonnal otthon éreztem magam, de ugyanakkor egy tágas, a maga teljességében be nem látható térben is – többet szerettem volna megtudni a világról, háttéréről. Töprengtem róla, rákérdeztem dolgokra, írtam róla, aztán egyszer csak azon vettem észre magam, hogy már rég nem a regénynél tart ez a beszélgetés.

Az 1956-ban nyugati emigrációba került magyar írók értékrendjei között egyfajta közvetítő volt az, amit András Sándortól olvasni lehetett, de ha szükségesnek érezte, nem tért ki a konfliktusok elől sem. A londoni Szepsi Csombor Kör adta ki első versesköteteit, a *Rohanó oázist* (1970), majd a *Mondolatokat* (1981). A müncheni *Új Látóhatár* című folyóirat elbeszéléspályázatának első díját nyerte el 1967-ben, *Hazatérés* című novellájával, 1968 után rendszeresen közölt a párizsi *Magyar Műhelyben*. Szabó Zoltán író, szociográfus – akkoriban a BBC és Szabad Európa publicistáját – sok vonatkozásban mesterének tekintette, visszatérően foglalkozott életművével. Legotthonosabban természetesen a saját kiadású, washingtoni *Arkánium* című folyóirat körében érezhette magát, Bakucz József, Kemenes Géfin László, Vitéz György, illetve Baránszky László társaságában. 1956 utáni élete nagyobb tömbökben oszlott meg angliai, németországi és észak-amerikai helyszínek között, Oxford, London, München, Berkeley, Washington szellemi háttérével, míg végül az 1990-es években, a washingtoni Howard Egyetem germanista professzoraként nyugdíjba vonulva hazatelepült Magyarországra. A világ avantgárd inspirációjú megközelítése nem zárta ki számára a tudományos kérdéseken való töprengést, az antropológiai, nyelvfilozófiai, művészetelméleti érdeklődést. Idegen nyelvű szövegei az angliai, egyesült államokbeli és németországi tudományos és irodalmi élet hálózataiban terjedtek, szépirodalmi műveit viszont mindvégig magyar nyelven írta.

András Sándor a *Korunk* barátja volt, ezt szóban is szívesen kifejezésre juttatta, és verseivel, esszéivel, tanulmányjaival rendszeresen járult hozzá egy-egy *Korunk*-lapszámtéma elmélyítéséhez. Több nyelv világában otthonosan mozgó szerzőként gondolkodásmódjának visszatérő módszere volt különböző nyelvekben követni egy-egy fogalom útját az árnyaltabb megértés érdekében. Az, hogy az elvont fogalmaink jelentését más-más

módon határoljuk körül (például az, hogy egyetlen szóval fedünk le egy fogalmi jelentést, vagy több szóval szegmentáljuk-daraboljuk fel ugyanazt), újra és újra izgalmas gondolatmenetek felé vezetete, az egyes nyelveken elgondolható problémák kulturális átfordíthatóságával kapcsolatban, félreértések tisztázása reményében. Három könyvére (*Heidegger és a szent*, 1994; *Szerelem*, 2000; *Lutheránus Zen*, 2004), noha más-más műfajúak, valamelyest mindig úgy gondoltam, mint egy trilógiára, amely akár a köznapieket is foglalkoztató alapproblémák közül hármat (a szent/transzcendens kérdése, a szerelem illetve a halál problematikái) jár körül könyvterjedelemben, mindegyikhez más-más útvonalat választva.

Hozzá közel álló szerzőkről (Kemenes Géfin Lászlóról, Kukorelly Endréről) ugyancsak könyvterjedelemben írt, Bakucz Józsefről szóló szövegeiből is külön kötet állhatna össze, amelynek foglalata viszont megtalálható *Bretonhídon Atlantiszba* című, mitikus gondolkodásmódot, avantgárd-szurrealista technikákat tárgyaló 2010-es kötetében. Élete utolsó évtizedeiben egyre fontosabbá vált számára a képzőművészetről való gondolkodás – ennek az érdeklődésnek a mozgatórugóit két utolsó könyvében, a *Malevics és a művészetben* (2016), illetve a *Megkísértés és kíséreltben* (2024), Klimó Károlyról szóló művében tapinthatjuk ki.

A *Lutheránus Zen* ezekkel a mondattal indít: „Hiába ismeri valaki, hogyan hal meg más, a meghalást ismerni csak a saját halál esetében lehet, de vajon van-e saját halál? Ha nem következett még be, nincsen, ha viszont már bekövetkezett, kié?” A könyv az erről való gondolkodásnak a legkülönfélébb modelljein vezet keresztül, test és lélek kérdésén, egy másik, különböző helyszínekre gondolt világ tételezésén, az individualitás kérdésén. Az agy, a psziché, illetve ezzel összefüggésben a személyes és közösségi memória felé haladunk a gondolatmenetben ahhoz, hogy az agyban vajon csak az van-e, ami nyelvként van, illetve afelé, hogy ott bizonyosan megtapasztalható valamilyen folytonosság. „Hol van hát, aki meghalt? Ott, ahol mindig is volt, a világban. Ez a könnyű válasz. Sokkal nehezebb megválaszolni, miként van ott, ahol van, a világban.”

Búcsúzunk András Sándortól, attól a barátunktól, akivel továbbra is beszélgethetünk, aki továbbra is része világunknak.

Balázs Imre József